

Kőrösy József

SÁNDORNÉ KRISZT ÉVA

egyetemi tanár,

Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem

2026. február 3..

Miről lesz szó?

- Életútja születésétől az akadémiai taggá válásig.
- Üzenete a késői követőknek
- Nemzetközi elismertsége
- Kutatási területei, néhány illusztrációval
- Összegzés, tanulságok

Ki volt Kőrösy József?

- Egy igazi XIX. századi tudósról emlékezünk meg.
- Egy olyan, önerőből naggyá lett, sokoldalú, színes egyéniség tevékenységének lenyomatát, aki a Jókai-hősöket juttatja eszünkbe. Nem véletlenül, mert a regényíró korának valóságosegyéniségeiről vette gyakran hősei mintáját.
- Kőrösy Magyarország legnyitottabb, dinamikusan fejlődő korszakának gyermeke volt. Statisztikus, író, tudós, akadémikus, városépítő és –szervező, családfő, zenekedvelő sokoldalúságával kitűnő **igazi polihisztor**.

Heiduschkából Kőrösy

- Hajduska József néven született Pesten 1844. április 20-án.
- 1860-ban felvette a Kőrösi nevet, 1896-ban pedig a nemesi cím elnyerése után szántói előnévvel Kőrösyre változtatta.
- Édesanyját korán elvesztette. Apja tönkrement zsidó kereskedő, aki Békésbe vonult vissza,
- A gyermek anyai nagybátyjához Pollák Henrikhez fővárosi orvoshoz került akinek támogatásával a fiú **leérettségizett**.

Önképzés és tudatos építkezés

- Tovább már self-made man-ként az ifjú maga tört utat magának. Tizennyolc évesen egy pénzügyintézetben vállalt munkát, közben az egyetemen Kautz Gyula és Konek Sándor **nemzetgazdaságtani és statisztika óráit látogatta és nyelveket tanult.**
- Kőrösy nem elsősorban a human órák, az irodalom és a történelem érdekelték, hanem az élő valóság, a társadalom élete: mindenekelőtt a város lakóinak szegénysége vagy gazdagsága, műveltsége, lakásviszonyai, egészségi és tudati állapota.

Céltudatosan haladás

- Egyre mélyrehatóbb cikkeket írt ezekről a problémákról. Nem is csoda, hogy felfigyeltek rá és Kemény Zsigmond megbízta a Pesti Napló **nemzetgazdasági rovatának vezetésével**.
- 1869 végén meghívták az újonnan szervezett **Pest városi Statisztikai Hivatala élére**, melynek feladata a korszerű nagyvárosi statisztika kiépítése volt. Így azután 1873-ban, a főváros egyesítésekor létrejött Budapest már kész statisztikai hivatalt kapott, csupán a nevét kellett Budapest Főváros Statisztikai Hivatalra változtatni.

Fokozatosan elmélyülés a tudományban

- Teljes erővel részt vesz az ez évben végrehajtott **első önálló hivatalos magyar népszámlálás**, az első tudományos igényű nagy népességi adatfelvétel lebonyolításában, melyet az 1869. évi III. törvény rendelt el.
- Kőrösy felkészültsége, sokoldalú érdeklődése, páratlan alkotóereje 1870 után, az új intézmény élén bontakozott ki, ekkor vált **kora egyik legnagyobb tudósává**.

Elismert tudóssá vált

- A népszámlálási adatok alapján német nyelven is megjelent munkájában (Vorläufiger Bericht über die Resultate der Pester Volkszählung vom Jahre 1870.) nyíltan és őszintén feltárta a főváros nyomorát, a lakosság körében dúló járványokat, az elviselhetetlen lakáshelyzetet, a csatornázás hiányát.
- Tudományos munkája elismeréseképpen a **Magyar Tudományos Akadémia 1879-ben levelező, majd 1903-ban rendes tagjává választotta**. Az Akadémián kívül számos külföldi tudományos egyesület is kitüntette.

Ma is érvényes üzenete

- Kőrösy József munkásságának talán az a legfontosabb üzenete, hogy **azért kell törekedni a társadalmi-gazdasági tények feltárására, mert csak a valóság ismeretében lehet jobbra tenni a társadalom életét.**
- Kőrösy József jóleső érzéssel nyugtázhatta: az ő elemzései és javaslatai is hozzájárultak Budapest demográfiai helyzetének jelentős javulásához.

Sokoldalúsága és kutatási területei

1825

Kőrösy József, a metodikus I.

Kőrösy metodikájának jelentős és újszerű vonása, hogy átlagokat hasonlít össze a széles intervallumban szóródó egyedi adatok helyett.

Ami pedig az oksági kapcsolatokat illeti, két úton lehet közelíteni,

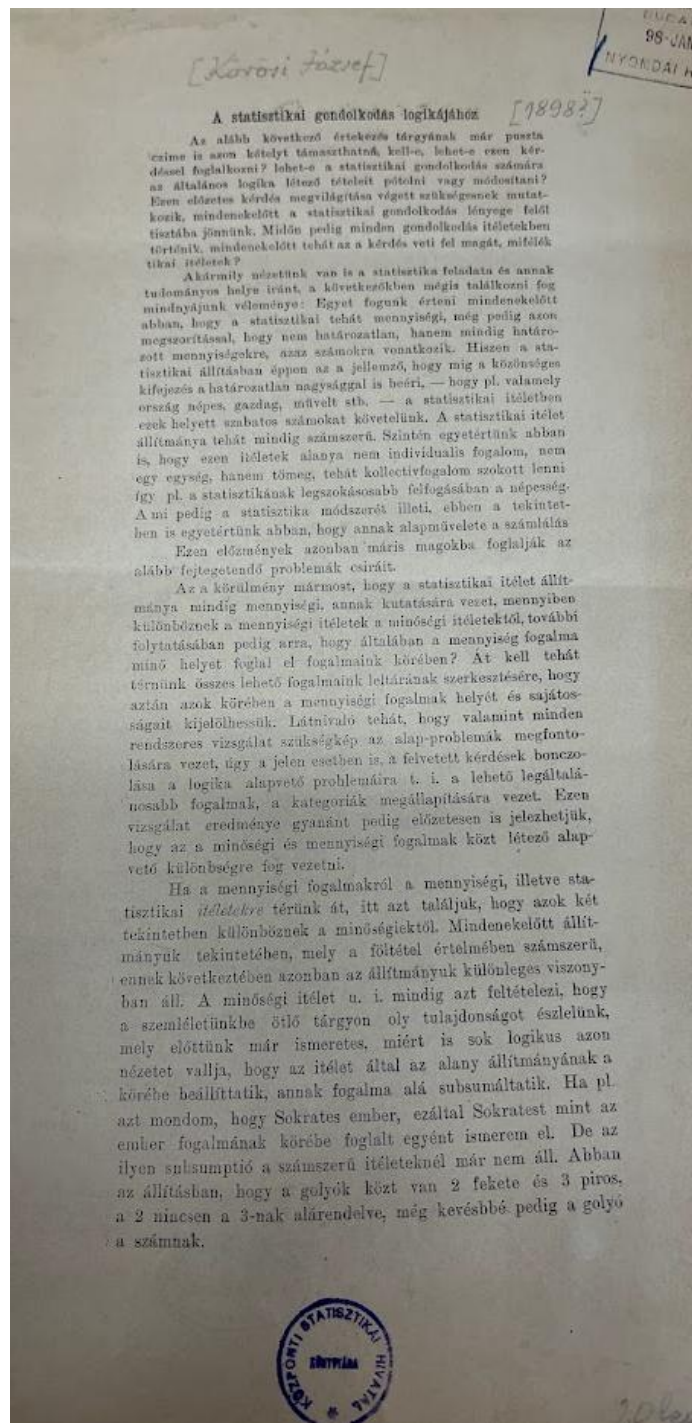
- az egyik, hogyha **ismerjük az okokat** és ebből aritmetikai közelítéssel számolunk ki következményeket,
- a második, ha a **következményeket ismerjük**, és ebből próbálunk az okokra visszakövetkeztetni.

Kőrösy József, a metodikus II.

Véleménye szerint mind a kettőnek megvan a jelentősége, Kőrösy úgy foglalt állást, hogy **nem vagy az egyik, vagy a másik, hanem és.**

Részletesen írt a statisztikai gondolkodás logikájáról is.

Oktatási statisztika

- Kőrösy a tanulókra vonatkozó egyedi statisztikák helyett bevezette az iskolákra vonatkozó statisztikát. Vizsgálta a **tankötelesek közül iskolába járók arányát.**
- Az iskolalátogatottság arányának kifejezésére olyan törtet javasolt, amelynek **számlálójában az iskolába járók száma, nevezőjében pedig a tanköteles korosztály létszáma** szerepel.
- Kőrösy statisztikusi nagyságát jellemzi, hogy rögtön hozzátette: mind a számlálóban, mind a nevezőben **vannak hibák.**

Nézzünk egy példát!

Felsorolt hármát a *számláló* lehetséges hibáiból.

1) A tanulók létszámát a beiratkozásokkal lehetett közelíteni, de nem minden beiratkozott gyermek volt szíves látogatni az iskolát.

2) Ha valakinek a családja elköltözött a tanév alatt az egyik helységről a másikba, vagy helységen belül egyik körzetből a másikba, akkor ott duplán szerepelt, mert kétszer iratkozott be.

Nézzünk egy példát!

Felsorolt hármát a *számláló* lehetséges hibáiból.

- 3) Hiányoztak – és ez abban a korban jellemző volt
– az otthon tanulók, akik nem iratkoztak be iskolába.

Folytassuk!

A *nevezőben* is volt probléma.

A tanköteles korban lévők számát nem lehetett pontosan megállapítani, mert ez igen nagy terhet jelentett volna a statisztika számára.

Ennek megoldására Kőrösy felvetette, ha az egyik évre rendelkezésre áll a szükséges adat, akkor **előre lehet vetíteni a következő néhány évre is**, mert a korosztály szerinti népesség-összetétel rövid időn belül nem változik jelentős mértékben.

1868:38. tc,
„Pénzbüntetés terhe mellett kötelezett minden szülőt, hogy gyermekét hatéves korától tizenkét éves koráig iskolába járassa. Ettől kezdve lépett érvénybe Magyarországon az általános iskolakötelezettség (más szóval tankötelezettség).”
Anglia 1870.,
Olaszország, 1871.

Forrás: Pedagógia és iskoláztatás 1876-1919 között.

<https://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/09.02.html>

Javaslat a döntéshozóknak

Kőrösy javaslatot tett:

- a tanácsnak (akkori önkormányzatnak) és
- a polgármesternek

az iskolaügyi statisztika átalakítására.

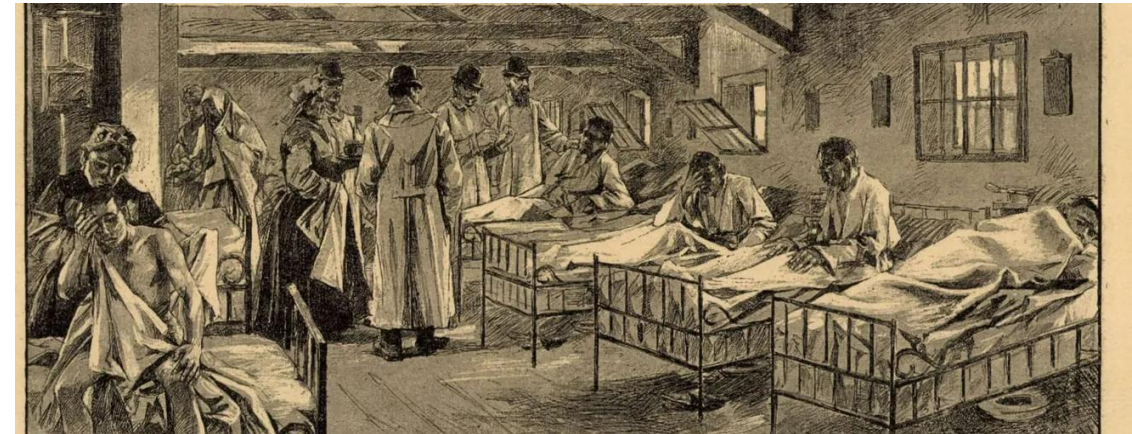

Pénzügyi és árstatisztika

- Kőrösy a pénz értékéről és a hivatalos árak alakulásáról is készített elemzéseket, történelmi áttekintéseket.
- Az **elméletet a gyakorlatba ültette**, amikor az egyes gabonaneműeknél külön-külön vizsgálta az áringadozásokat, melyek igen széles intervallumban szóródnak.
- Felismerte, ha átlagokat, mégpedig **ötéves átlagokat** vizsgál, akkor egymáshoz jobban simuló adatokat kap, melyekből jobban le lehet olvasni a törvényszerűségeket.

Egészségügyi statisztika

- Kőrösy munkásságának kezdetén, 1872–73-ban dúlt a kolerajárvány, melynek 10–11 éves időtávon vizsgálta hatótényezőit és hatásmechanizmusait. Később a diftéria terjedése lett az egyik legjelentősebb egészségügyi probléma, amelyre nagy figyelmet fordított.
- Az egészségügyi statisztikában is **átlagokat alkalmazott**, hogy jobb elemzést tudjon adni.
- A fertőző betegségek számának alakulását más statisztikai jelenségekkel, az iskolalátogatással, a szűretlen víz elvezetésével, a túlnépes lakások gyakoriságával összefüggésben mutatta be.

Szegényügyi statisztika

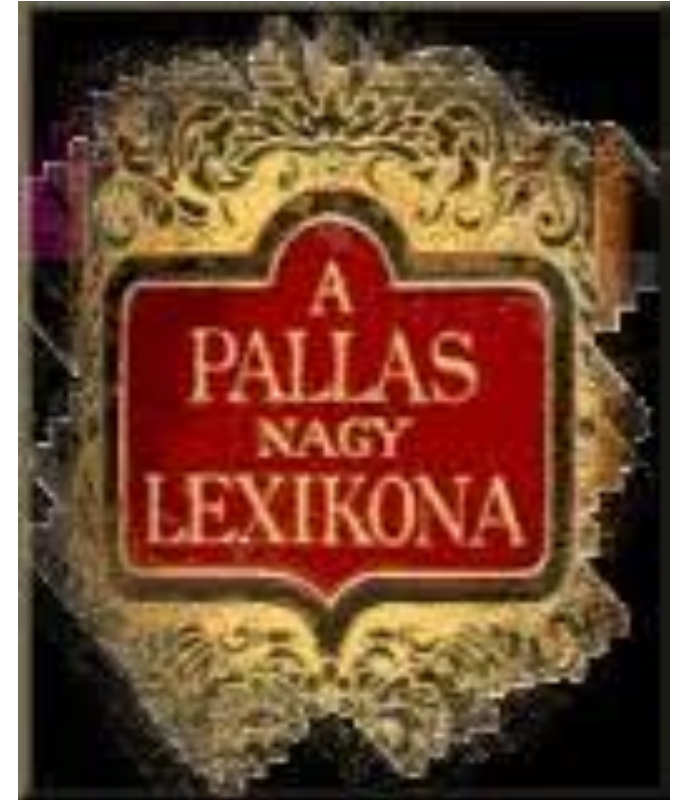
- A szegényügyi statisztika terén is nagyon sokat tett Kőrösy.
- **A gyermekszegénységgel külön foglalkozott.**
- Javasolta gyermekenkénti nyilvántartási karton vezetését, amiből kiderül, hogy
- meddig vannak az érintettek gyermekmenhelyen, mikortól kerülnek árvaházakba, és ezen az elhelyezésen kívül milyen adományok, alapítványok segítik őket.

Bűnügyi statisztika

Kőrösy már 1870-től, munkássága legelejétől számba vette a börtönben élő lakosságot, és statisztikát készített a pesti kényszerdologház fegyenceiről, amelyre 10 éves időintervallumot dolgozott ki.

Az ebben az időben készülő Pallas Nagylexikon **Bűnügyi statisztika címszavát** Kőrösyvel írták meg.

Az építkezések statisztikája

A közérdeklődés középpontjában állt a lakásügy.

Kőrösy erre vonatkozólag az 1874 és 1895 közötti

21 évre dolgozott fel adatokat. Vizsgálta, hogy a

magasabb házak építése mit jelent

közegészségügyi szempontból, kedvező, vagy

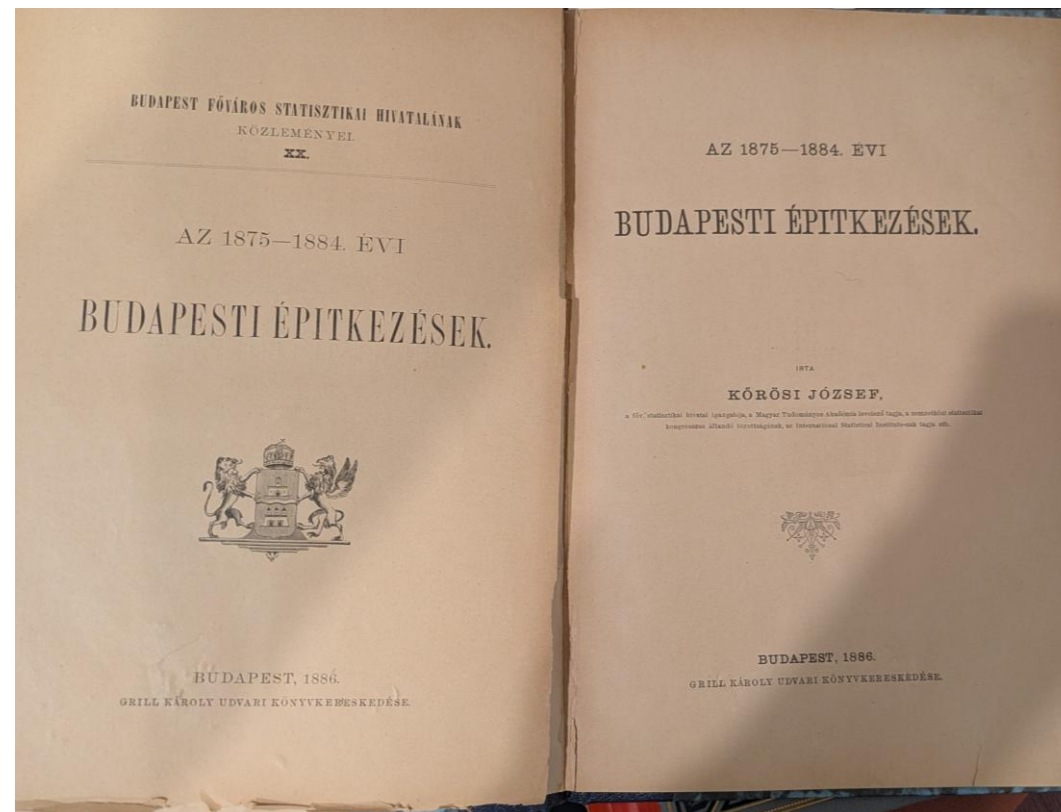
kedvezőtlen a lakosság számára.

Vizsgálta továbbá, hogy a különböző évtizedekben

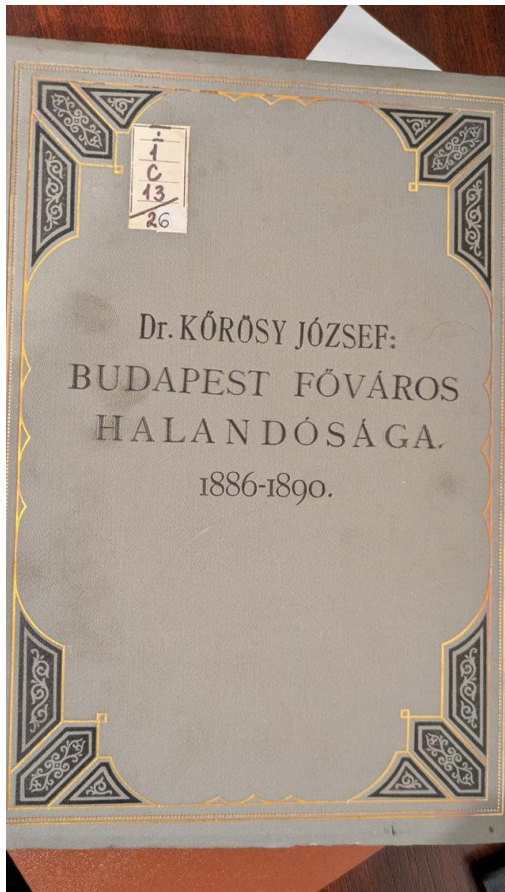
az építési költségek **ötéves intervallumra**

számított átlagok alapján milyen mértékben

oszlanak meg, melyek a kedvezőbb évtizedek.

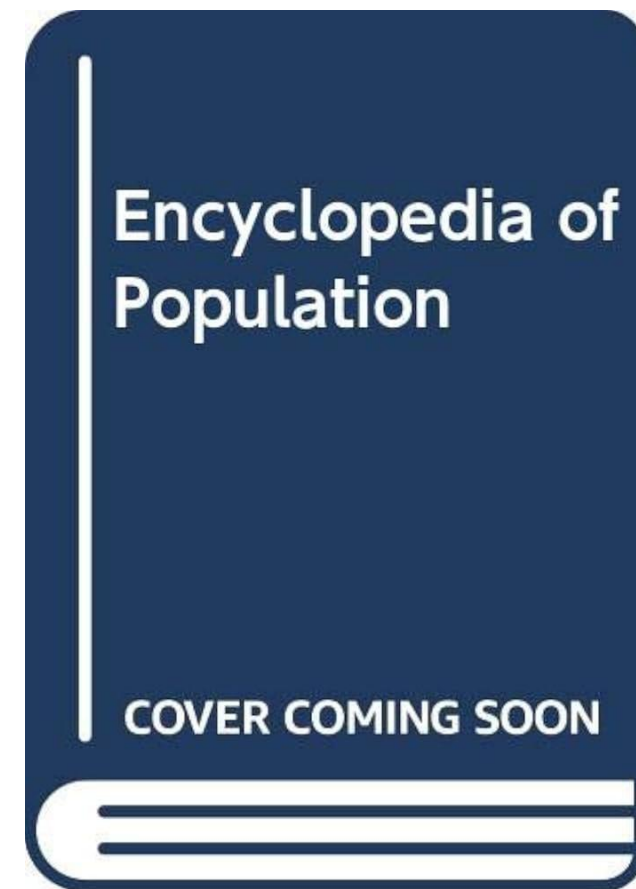
A demográfus

- Vizsgálata fókuszában a halandósági, majd a születési statisztika állt.
- Keresve az okokat a magas halálozási arányszám okaira. Tudományos munkásságának nagy szerepe volt abban, hogy fővárosban 1872-es 45 ezrelékről 1906-ra 19 ezrelékre csökkent a halálozási arányszám.
- A halandóság nemzetközi és korcsoportos vizsgálatából kimunkát **standardizálás módszerét** a mai napig oktatják és használják a gazdasági és társadalmi elemzésekhez.

A demográfus

- Máig ható nemzetközi hírnevének bizonyítéka, hogy a 2003-ban New Yorkban megjelent Encyclopedia of population című **demográfiai** enciklopédia egyetlen magyar életrajzi szócikket tartalmaz: Kőrösy Józsefét.
- Ennek oka egyfelől az, hogy elemzéseit nemzetközi kontextusba helyezte, másfelől pedig dolgozatait a magyarokon kívül rendszerint megjelentette angolul, németül vagy franciául is.

A család és az utódok

- A család szétszóródott, az utódok három különböző országban élnek.
- Vannak köztük tudósok, egyetemi professzorok.
- 2006-ban halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen néhány napra újra egyesült a család, amelyet összeköt KőrösyJózsef emléke.

Az emlékülésen

dédunokája

DR. YOSSI KORAZIM-KŐRÖSY

mondott beszédet a család
nevében.

Kőrösy síremléke a leszármazottakkal, 2006

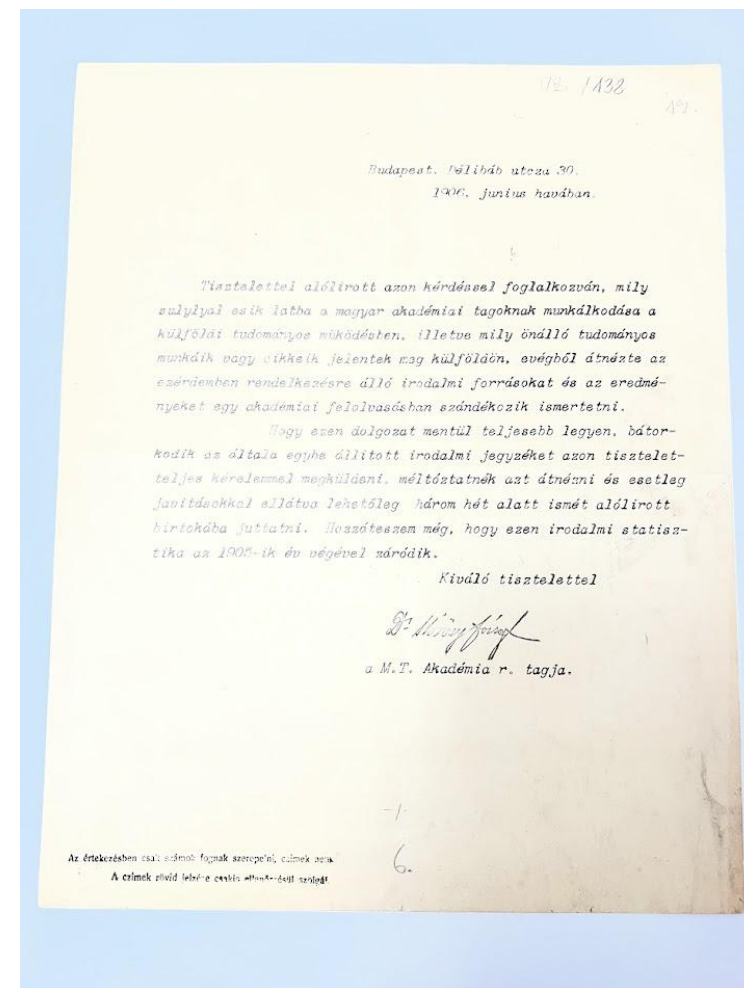

Összegezve

Második akadémiai székfoglalóját már nem tarthatta meg, de utolsó pillanatig gyűjtötte hozzá az anyagokat, véleményeket, ahogy a dokumentumok is mutatják.

Kőrösy József körlevele „a magyar akadémiai tagoknak munkálkodása a külföldi tudományos működésben” tárgyában

REVÍZIÓ
2006

Összegezve

- Körösy József egyénisége, kitartása, tudomány iránti alázata és elért eredményei példaként állíthatók a mai kor minden a tudományok iránt érdeklődő embere elé.
- **A kutatás és gyakorlat, az elmélet és megvalósulás közötti összhang erősítése ma is alapvető követelmény. A tudósnak a valós problémák megoldására kell törekednie, kutatásának tárgyaként a mindennapi életben középpontban álló kérdéseket kell alapvetően megjelölnie.** Ahogy ezt tette Körösy József egész életútján.

Körösy József
(1844–1906)

Források:

- Besenyei Lajos: Kőrösy József, az akadémikus. Területi Statisztika, 2006. 4. sz. 338-341.
- Demény Pál: Kőrösy József, a demográfus. Területi Statisztika, 2006. 4. sz. 330-333.
- Hunyadi László: Megemlékezés Kőrösy József halálának 100. évfordulójáról. Statisztikai Szemle, 2006. 7. sz. 693-697.
- Ispán Ágota Lídia – Nádudvari Zoltán: Kőrösy József: Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből KSH Könyvtár, 2014. 429-433.
- Kőrösy József Műveinek válogatott bibliográfiája, szerk. Dr. Nemes Erzsébet KSH Könyvtár és Levéltár, Budapest, 2006 ISBN 9632159470, ISSN 1419-5372.
- Nyitrai Ferencné: Kőrösy József a metodikus. Területi Statisztika, 2006. 4. sz. 333-334.
- Yossi Korazim-Körössy: Kőrösy József a család szemével. Területi Statisztika, 2006. 4. sz. 358-360.

Köszönöm a figyelmet!

SÁNDORNÉ KRISZT ÉVA

egyetemi tanár, Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem

kriszt.eva@uni-bge.hu

MTA

